

Sigurna zona?

Srebrenica u holandskim nastavnim materijalima

Dr. Marc van Berkel

PAX
www.paxforpeace.nl

Sadržaj

Predgovor	3
Srebrenica: istorijski kontekst	4
Izučavanje istorije	9
Sjećanje ili obrazovanje?	10
'Srebrenica' u izučavanju istorije u Holandiji	12
Zaključci	16
Preporuke	18

Kolofon

© PAX, decembar 2020.

Tekst: dr. Marc van Berkel

Savjetnik: Dion van den Berg

Autorska prava na ovaj tekst imaju PAX i individualni autori. Reprodukција svih tekstova ili njihovog dijela nije dozvoljena bez prethodnog odobrenja PAX-a. Fotografije i ilustracije su zaštićene autorskim pravima. PAX je pokušao da pronađe vlasnike autorskih prava na fotografski materijal i dobije njihov pristanak za ovu publikaciju. Ko uprkos tome vjeruje da posjeduje autorska prava, ili želi da podnese žalbe ili primjedbe u vezi s tim pravima, pravima na slike, bilo kojim drugim pravima, identifikacijom ili privatnošću, treba da se obrati PAX-u.

Predgovor

U junu 2015. istraživanje je pokazalo da mladi u Holandiji gotovo ništa ne znaju o genocidu u Srebrenici. Istraživanje među 52 studenta istorije Nastavničkog fakulteta na Univerzitetu primjenjenih nauka u Arnhemu i Nijmegenu u decembru 2019. dalo je sličnu sliku: 95% studenata jedva da je čulo za 'Srebrenicu'; polovina njih čak 'nikada nije čula' za ovaj istorijski događaj.

Identitet zemlje je djelimično određen načinom na koji se sjeća ili obnavlja uspomene na svoju prošlost. Ogoļjavanje i otkrivanje istorijskih sukoba često je bolno i obično uključuje krivicu, sramotu i kontroverzu u pogledu odgovornosti. Autori udžbenika i nastavnici u Holandiji imaju relativno visok stepen slobode: nastavni program istorije formulisan je vrlo široko. 25. godišnjica genocida u Srebrenici, u julu 2020., podstakla je mirovnu organizaciju PAX da pokrene istragu o načinu na koji se 'Srebrenica' tretira u izučavanju istorije u Holandiji. Kompletan izvještaj (76 stranica, objavljen na holandskom jeziku u aprilu 2020.) daje prije svega kratak istorijski uvod u rat i sukobe u bivšoj Jugoslaviji i tragične događaje u i oko Srebrenice, s posebnim fokusom na posljedice u Holandiji. Pored toga, izvještaj nudi analizu zastupljenosti 'Srebrenice' u nastavnom programu istorije, kao i u 24 udžbenika te drugim nastavnim materijalima (svi objavljeni između 2007. i 2020.) korišćenim u osnovnom i srednjem obrazovanju. Ovo je rezime izvještaja na bosanskom jeziku.

Srebrenica: istorijski kontekst

Nakon smrti predsjednika Tita, 1980. rasplamsao se nacionalizam u Jugoslaviji: postojali su ozbiljni ekonomski problemi i činilo se da se pitanje nacionalnosti razmnožilo ispod krhke titoističke ravnoteže. Uzorni lik nacionalizma među Srbima postao je Slobodan Milošević, vođa Socijalističke partije u Beogradu. Naročito su se Slovenija i Hrvatska osjećale ugrožene u svojoj autonomiji narastajućom snagom Srbije. U junu 1991. Slovenija i Hrvatska proglasile su nezavisnost nakon čega je intervenisala Jugoslovenska narodna armija (JNA). Puškaranja u Sloveniji trajala su deset dana, dok je rat u Hrvatskoj bio popraćen s mnogo nasilja. Obje države postale su nezavisne kao što je to uradila i Makedonija u septembru 1991.

Situacija u Bosni i Hercegovini bila je složenija. U višenacionalnoj republici živjeli su uglavnom Bošnjaci (pretežno muslimani), pravoslavni Srbi i katolički Hrvati. Na referendumu održanom u martu 1992. većina birača u Bosni i Hercegovini odlučila se za nezavisnost. Nakon proglašenja nezavisnosti paravojne jedinice Bosanskih Srba, podržane od strane Miloševićeve srpske vlade i Jugoslovenske narodne armije (JNA), latile su se oružja da bi 'ujedinile i osigurale' srpsku teritoriju. Otpočela je žestoka borba za kontrolu te teritorije praćena etničkim čišćenjem nesrpskog stanovništva iz područja koja su uskoro bila pod srpskom kontrolom. Ovaj 'bosanski rat' trajao je do novembra 1995. kada je potpisan Dejtonski mirovni sporazum. Od tada je zemlja podijeljena na dva entiteta: Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku.

Bosna i Hercegovina

Politički vođa Bosanskih Srba, Radovan Karadžić pokrenuo je u maju 1990. plan fizičkog etničkog razdvajanja bosanskog stanovništva. Vojska Bosanskih Srba koju je predvodio general Mladic napala je naknadno nekoliko bosanskih gradova i sela. U mnogim slučajevima nesrpsko stanovništvo je ubijeno, zatvoreno u zarobljeničke logore, ili protjerano. Jedan od najtragičnijih događaja u regionu bila je opsada Sarajeva koja je dovela do smrti gotovo 14.000 ljudi.

Regija oko Srebrenice bila je od strateškog značaja za Srbe pošto se bez nje nije moglo ostvariti teritorijalno jedinstvo u okviru novog srpskog entiteta Republike Srpske. Zbog toga su Bošnjaci prisilno protjerani iz područja u kojima su živjeli u Istočnoj Bosni, a njihove kuće i džamije su uništene. Nakon toga Srebrenica je u proljeće 1993. proglašena Zaštićenom zonom UN-a:

Slika 1: Milošević na mitingu u Kosovu Polju, Kosovo, u 1989. Fotografija ANP

Slika 2: Karta Bosne i Hercegovine, 1992.

područjem u kojem su civili mogli biti sigurni pod zaštitom snaga UN-a. Kanađani su odradili prvu smjenu, a početkom 1994. Holandija je poslala svoj prvi mirovni bataljon u Srebrenicu. Godinu dana kasnije tamo je stigao Holandski bataljon 3. Njihov komandant Karremans rekao je kasnije da je važno da se Srbi ne uznemiravaju previše. Holandski bataljon nije bio adekvatno naoružan tokom opsade Srebrenice; štaviše, u enklavi je bilo prisutno samo 429 holandskih vojnika.

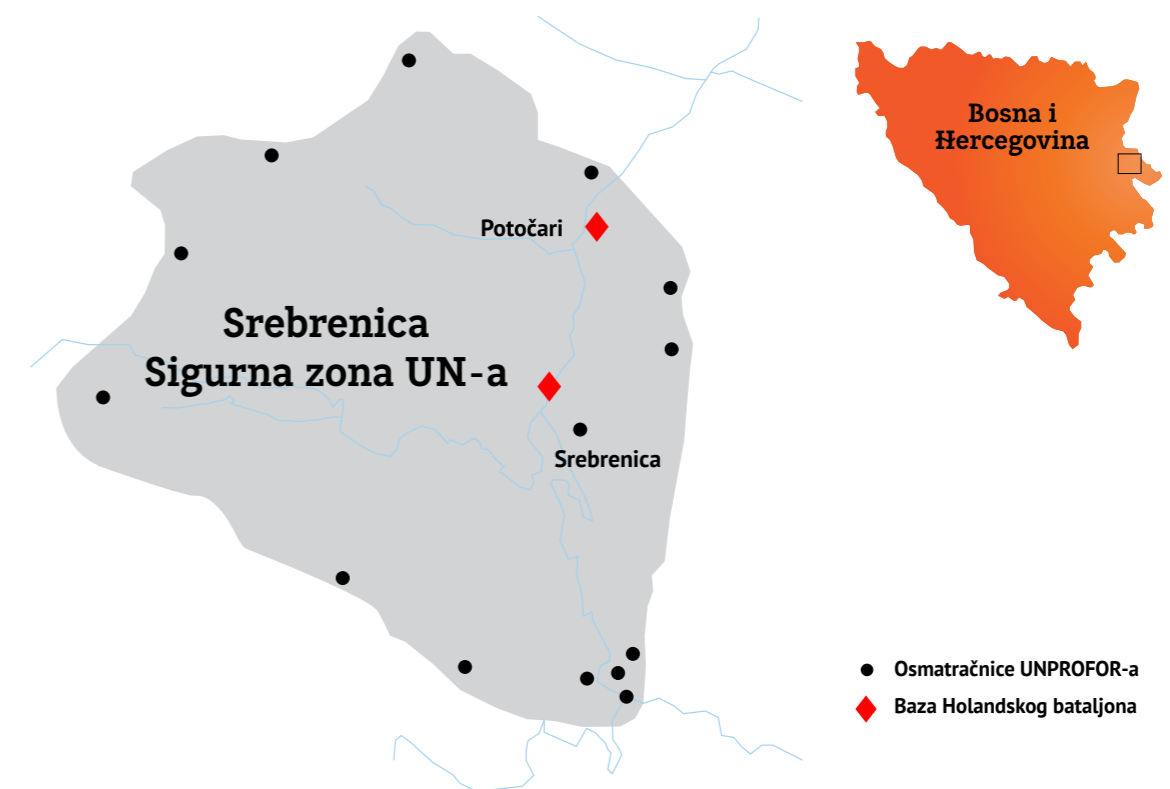

Slika 3: Ratko Mladić i Radovan Karadžić, za vrijeme rata. Fotografija ANP

Početkom jula 1995. Bosanski Srbi započeli su napad na Srebrenicu, a grad je pao 11. jula. Više od 20.000 izbjeglica stiglo je tog dana u Potočare u glavnu bazu Holandskog bataljona i oko nje. 12. jula ujutro Srbi su otpočeli sa deportovanjem svih ljudi koji su se nalazili u blizini baze pritom odvajajući muškarce i dječake od žena, djece i staraca. Svi muškarci i dječaci pogubljeni su u narednim satima i danima. Dan kasnije, 13. jula popodne Holandski bataljon je ljude koji su se nalazili u bazi, njih oko 5.000, izručio Bosanskim Srbima. Nastavilo se razdvajanje muškaraca i žena. Ti muškarci su također ubijeni. Na svom putu do područja pod kontrolom Armije Bosne i Hercegovine silovane su brojne žene i djevojke, a neke su i ubijene.

Holandski Vrhovni Sud je 2019. presudio da su Holanđani djelimično odgovorni za nasilnu smrt 350 muškaraca koji su tražili zaštitu u bazi UN-a. Saglasno odluci suda vojnici Holandskog bataljona postupali su 'nezakonito' sarađujući na deportaciji i vojno vođstvo je moralo znati da će tih 350 ljudi 'vjerovatno biti nehumano tretirano ili čak pogubljeno'.

Neuspjeh Holandskog bataljona da zaštiti izbjeglice iz Srebrenice postao je nacionalna trauma u Holandiji i izazvao je brojne žustre rasprave. Zvanično istraživanje Instituta NIOD u vezi s događajima u Srebrenici i njihovom pozadinom objavljeno je 2002. Zaključci su, između ostalog, bili da je vojna misija bila loše zamišljena i da Holanđani nisu bili obučeni na odgovarajući način. Neki su vjerovali da zaključci 'opravdavaju' Holanđane te da su izbjegnuta fundamentalna pitanja u vezi s odgovornostima. Holandska vlada prihvatila je ipak političku suodgovornost za neuspjeh međunarodne zajednice u Srebrenici i podnijela ostavku nekoliko sedmica kasnije. Parlament je želio da dublje istraži konkretne odgovornosti i pokrenuo je parlamentarnu istražnu komisiju, ali su njeni zaključci, godinu dana kasnije, bili uglavnom isti.

Slika 4: Srebrenica Sigurna zona UN-a

Bosna i Hercegovina

Slika 5: Dejtonskim mirovnim sporazumom (novembar 1995.) uspostavljena su dva entiteta u Bosni i Hercegovini. Srebrenica je smještena u entitetu Republika Srpska

Slika 6: Svake godine 11. jula na posebnom mezarju u Potocarima sahranjuju se posmrtni ostaci koji su identifikovani u prethodnih dvanaest mjeseci. Fotografija PAX

Izučavanje istorije

Ključni pojam u izučavanju istorije u holandskim školama je 'istorijsko rasuđivanje'. Pod ovim se podrazumijeva aktivnost pri čemu učenici organizuju informacije o prošlosti kako bi opisali, uporedili i/ili objasnili istorijske pojave. Čineći to oni postavljaju istorijska pitanja, kontekstualizuju i koriste istorijske koncepte i potkrepljuju tvrdnje argumentima koji se zasnivaju na dokazima iz izvora.

Istorijsko rasuđivanje dijeli se na nekoliko komponenti. Prva komponenta je postavljanje istorijskih pitanja. Ovo može biti koristan dio istorijskog rasuđivanja. Istorijsko ispitivanje funkcioniše kao pokretač istorijskog rasuđivanja. Važno je da se mladi ohrabruju da postavljaju takva pitanja: ne o tome ko, šta, gdje i kada, već više 'evaluacijska pitanja' putem kojih mladi uče da raspravljaju i formiraju vlastita mišljenja na osnovu analize izvora.

Važno je da se poznaje istorijski kontekst (druga komponenta). To mladim ljudima omogućava uspostavljanje svrsishodnih odnosa s vlastitim društvom (ili sa prošlošću). Kontekstualizacija znanja važna je vrijednost za sudjelovanje u pluralističkim društvima: razumijevanje 'drugog' je preduslov za saradnju i sudjelovanje u javnom diskursu. Treća komponenta je kritičko odnošenje prema izvorima kako bi se izbjegla nostalgija i spriječilo da se mladi ljudi emocionalno distanciraju od prošlosti. Prisivajanje je vrlo važno: istorija bi trebala da se 'osjeća', da bude lična i opipljiva.

Važne društvene funkcije za izučavanje istorije su: objašnjavanje savremenih pojava, pridavanje istorijskog značaja, upozoravanje mladih na uzroke i posljedice i na kontroverznu ulogu tradicije. Mladi ljudi bi trebali, kroz primarne izvore, da postanu svjesni faktora koji određuju, konstruišu i tumače prošlost. Ovo uključuje različite istorijske perspektive koje uvijek pružaju uvid u moralnost postupaka čovječanstva.

Sjećanje ili obrazovanje?

Kolektivno pamćenje možemo podijeliti na komunikativno i kulturno pamćenje. 'Komunikativno pamćenje' je oblik kolektivnog pamćenja prenošenog kroz otprilike tri generacije koje su 'svjedočile' određenim historijskim događajima. Kad ove generacije 'uvenu', ostaje drugi oblik kolektivnog pamćenja: 'kulturno pamćenje', prenos znanja iz prošlosti kroz institucije, tradicije, rituale i kanonizovane tekstove, poput tekstova korištenih u obrazovanju. Udžbenici istorije mogu tako djelovati kao nacionalne autobiografije. Zbog formirajućeg uzrasta učenika i nasilne prirode udžbenika (u školi), ovi tekstovi su vrlo važan i često prvi izvor kroz koji ljudi uče nešto o prošlosti.

Uramljivanjem nacionalne prošlosti u šematske narativne šablone, različiti događaji iz prošlosti mogu se shvatiti kroz jedan narativ. Na primjer, težnja određene nacije za slobodom može se pojaviti kao motiv u ispričanim interpretacijama prošlosti kao i pokušajima da se savlada neprijatelj, ili u potrebi za priznavanjem žrtve.

Slika 7: U junu 2009. PAX je organizovao zajedničku posjetu za preživjele Srebrenice i veterane Holandskog bataljona Haškom Tribunalu. Fotografija PAX

Društva se sjećaju određenih prošlih događaja kroz takve moralizirane priče. Mladi to često miješaju s objektivnim informacijama o prošlosti. U stvarnosti to su često jednodimenzionalne priče o dramatičnim pojavama u istoriji nacije, usredsređene na nacionalne i herojske događaje. Takvi 'nacionalni' narativi su važni alati za stvaranje zajedničkih identiteta ili podsticanje socijalne, kulturne ili nacionalne kohezije u svijetu u kojem se odvijaju procesi migracije ili globalizacije. Čini se da su nacionalno-mitske priče istrajne naročito u pogledu kontroverznih tema u izučavanju istorije.

Kada je prošlost zastrašujuća ili traumatična – kao u slučaju Srebrenice – određene grupe su opterećene emocionalnim stresom. Prošlost se ne može držati na distanci, dijelom zato što se to dogodilo relativno nedavno. Stoga obrazovanje mora uspostaviti ravnotežu između afektivnog i kognitivnog: mladi ljudi bi trebali razvijati osjećaje poput saosjećanja ili ljutnje, ali u isto vrijeme treba da uče činjenične 'istine'. Međutim, potrebno je izvjesno udaljavanje od prošlosti da bi se razvila 'istorijska empatija' (umjesto poistovjećivanja sa historijskim akterima). Problem empatije je, ustvari, u tome što se ona često miješa sa 'simpatijom' pod kojom podrazumijevamo afektivni angažman s grupama žrtava. Stoga historijsku empatiju ne bi trebalo posmatrati kao 'dijeljenje osjećaja s ljudima iz prošlosti' već kao stjecanje razumijevanja o tome kako i zašto su ljudi postupali onako kako su postupali. Jedan od problema s empatijom u slučaju Srebrenice je u tome što je ta tema visoko politizovana i još uvijek okružena sukobljenim emocijama. Stoga je važno ispričati 'priču' o Srebrenici iz više perspektiva kako bi se stvorila veća historijska distanca.

'Srebrenica' u izučavanju istorije u Holandiji

I u osnovnom i u srednjem obrazovanju izučavanje istorije podijeljeno je u deset perioda. U posljednjem periodu ('Televizija i računari', 1950. do danas) Srebrenica je spomenuta eksplicitno. Ta tema je uglavnom predstavljena iz perspektive holandske mirovne misije u bivšoj Jugoslaviji i kroz 'duboke tragove' koje je ostavila u Holandiji. 'Srebrenica' je također uvrštena u zvanični kanon holandske istorije, naručen od strane holandske vlade, koji se uglavnom koristi u osnovnom obrazovanju. U 2021. 'Srebrenica će se pojaviti - po prvi put - u jednom od državnih ispita iz istorije. Tema je u svim slučajevima predstavljena iz holandske perspektive: tiče se dilema holandske vojske konkretno i održavanja mira uopšte. Moramo također konstatovati da većina učenika (65 procenata) ne izučava više istoriju nakon svoje 15. godine.

Količina pažnje koja se posvećuje 'Srebrenici' u nastavnim materijalima u izučavanju istorije u Holandiji vrlo je ograničena. U poređenju s drugim istorijskim temama Srebrenica je gotovo potpuno zanemarena. Kad je uopšte i predstavljena u nastavnim materijalima, o Srebrenici se raspravlja uglavnom u kontekstu istorije Ujedinjenih Nacija, ratova u bivšoj Jugoslaviji ili kraja hladnog rata. Etničko čišćenje, kršenja međunarodnog prava ili genocid spomenuti su vrlo šturo, ili uopšte nisu spomenuti, u većini nastavnih materijala. Ova analiza također pokazuje da se većina izvora obrazovanja vrlo malo osvrće na opsežni istorijski kontekst ratova u bivšoj Jugoslaviji, ili ono što je prethodilo 'Srebrenici' i na događaje za vrijeme pada enklave. Odgovor na pitanje, ko su počinioci zverstava u Srebrenici - riječ 'genocid' se uopšte ne spominje - jasan je prema svim udžbenicima: Bosanski Srbi bili su podstrekajući i počinioci masovnih ubistava muslimanskog stanovništva. Kao pasivni svjedoci holandski mirovnjaci nisu mogli učiniti puno da spriječe dramu. Holandane rijetko kritikuju: većina udžbenika prikazuje ih kao žrtve neuspješne međunarodne zajednice i loše pripremljene holandske vlade.

Neke studije su pokazale hijerarhiju u viktimizaciji patnje i nasilja u ratu. Zašto se neke žrtve rata lako pamte u kolektivnom sjećanju dok druge ostaju skrivene decenijama? Njemačka naučnica Aleida Assmann napravila je razliku između dvije kategorije žrtava koristeći latinske izraze *sacrificium* i *victima*. Žrtve prve kategorije bili su ljudi koji su se žrtvovali za tobožnju 'pravednu stvar':

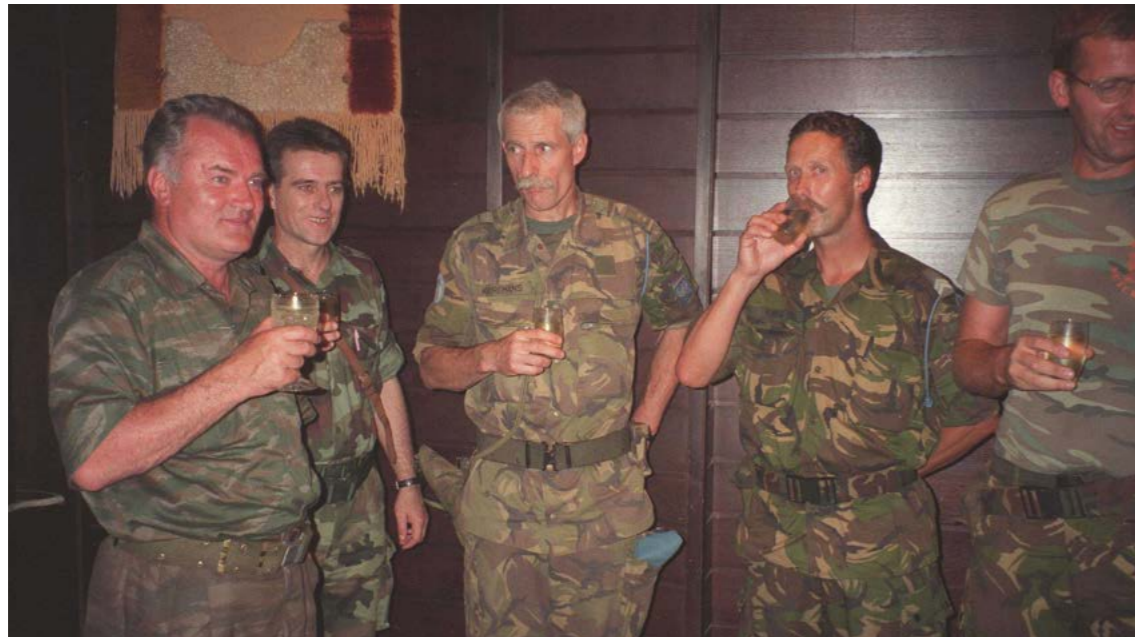
Slika 8: Školski poster koji je dio kanonskog prozora o Srebrenici.

Slika 9: Izbjeglice (bosanski muslimani) čekaju na transport iz Srebrenice nakon što je grad zauzet od strane Bosanskih Srba (fotografija iz 1995).

umrli su za svoju zemlju, za napredak ili mir, za demokratiju ili civilizaciju. Sjećanje na ove žrtve biće vjerovatno brzo i javno naprimjer kroz formu spomenika ili za vrijeme zvaničnih ceremonija. Druga kategorija, *victima*, doživljava se kao pasivna grupa žrtava koje nisu imale slobodu izbora i za koje se vjeruje da su umrle 'uzalud'. Te žrtve ne mogu biti dio herojskih priča i okružene su osjećajem traumatičnog sjećanja. Kulturno ili političko priznavanje ove grupe žrtava čini se gotovo nemogućim. Ovo sjećanje je previše traumatično za grupni kolektiv, previše nedokučivo za *outsajdere*.

Čini se da su ove dvije kategorije žrtava korisne kao modeli za analizu viktimizacije što se tiče 'Srebrenice' u holandskim obrazovnim resursima. U javnim raspravama neki su bili iznenađeni nedostatkom pažnje u Holandiji za žrtve genocida u Bosni i Hercegovini. Ova analiza izučavanja istorije u Holandiji ipak pokazuje da je fokus u nastavnim materijalima o 'Srebrenici' na funkcionisanju holandske vlade, holandskih mirovnih snaga i međunarodne zajednice. Bošnjačke žrtve se jedva spominju u holandskim obrazovnim resursima. Ako se i spomenu, muškarci i dječaci koji su bili žrtve genocida predstavljeni su kao jedinstvena grupa. Ova grupa je tematski povezana samo s jednim događajem: masakrom u Srebrenici. Osim toga, oni se bez izuzetka nazivaju 'muslimanima', bez uvažavanja i poštovanja prema kulturnoj i religijskoj raslojenosti ovih stanovnika Bosne i Hercegovine. Nastavni materijali stoga mladim ljudima ne pružaju nikakvu predstavu o ličnim prilikama muslimanske zajednice u Srebrenici: prikazani su kao žrtve, a ne kao 'stvarni ljudi' sa životima, porodicama, istorijom i kulturom.

Slika 10: Susret komandanta Holandskog bataljona Karremansa sa generalom Bosanskih Srba Mladićem, u Bratuncu u julu 1995. Fotografija ANP

O holandskim mirovnjacima raspravlja se, ustvari, mnogo opsežnije, a ponekad se i citiraju. Posljedice genocida za preživjele u Bosni jedva da se pojavljuju u holandskim obrazovnim resursima. Čini se da su zapravo ti ljudi žrtve drame, a holandski vojnici predstavljeni su kao muškarci i žene koji su svojim pokušajima da zaštite stanovnike Srebrenice poslužili višem cilju na štetu ozbiljnih posttraumatskih poremećaja (*sacrificium*). U većini nastavnih materijala holandski mirovnjaci su zato prikazani kao nemoćni posmatrači koji nisu bili u stanju da se odupru vojnoj nadmoći Bosanskih Srba. Analiza nastavnih materijala pokazuje da su glavni razlozi neuspjeha ove misije nedostatak vazdušne podrške,

lako naoružanje Holandskog bataljona, neadekvatan mandat ('nije im bilo dozvoljeno da upotrebe silu') i 'nedostatak podrške od strane UN-a i NATO-a'. Holandske mirovne snage se samo povremeno (implicitno) kritikuju u udžbenicima, npr. za 'pomaganje Srbima kod razdvajanja muškaraca od žena i djece'. Takva predstavljanja teže generisanju empatije s holandskom vojskom kako bi se stvorila pozitivna slika o Holanđanima. Suprotno tome, bosanske žrtve se jedva spominju; sam genocid nije kontekstualizovan niti se o njemu raspravlja. U udžbenicima je Srebrenica prikazana kao izolovani događaj koji se čini relevantnim samo kroz iskustva holandskih vojnika.

Mladić
Raviv Couzy
Karremans
van
Milošević
Rok Tito
Renssen

Slika 11: Najčešće korištena imena u nastavnim materijalima u srednjoj školi.

Ilustracije također igraju značajnu ulogu u narativnim prezentacijama u nastavnim materijalima. Fotografije ili drugi vizuelni prikazi pričaju priču i ponekad se koriste za smanjenje empatične distance učenika od grupe istorijskih aktera (kao što su žrtve). Nekoliko ilustracija o situaciji u Srebrenici nalazi se ipak u udžbenicima, i to one koje često nemaju objašnjenja teksta. Tako izolovane slike bez ikakvog konteksta imaju zato malo toga što bi moglo dopuniti ionako siromašan kontekst. Koristeći primarne resurse u izučavanju istorije, studenti mogu spoznati različita stanovišta o važnim istorijskim procesima i događajima. Izvori su stoga važan dodatak autorskom tekstu u udžbenicima, u kojem se u gotovo svim slučajevima nudi jedno tumačenje prošlosti koje učenici obično smatraju činjeničnim'. Proučavajući i analizirajući različite vizije, mladi ljudi uče čitati i kritički raspravljati. Takve vježbe imaju za cilj da podstaknu formiranje mišljenja i ponekad nude suprotstavljena viđenja o prošlosti. Nažalost, u analiziranim udžbenicima pronašli smo malo primarnih izvora u vezi s temom 'Srebrenica'.

Zaključci

Ovo istraživanje ima za cilj da istraži zastupljenost 'Srebrenice' u izučavanju istorije u Holandiji. Pritom smo analizirali sadašnje nastavne planove i programe iz istorije u osnovnom i srednjem obrazovanju, kao i preko 20 zajednički korištenih materijala i nastavnih paketa. Intervjuisano je i preko 50 studenata istorije sa fakulteta za obrazovanje nastavnika na Univerzitetu u Nijmegenu.

Tema Srebrenica jedva da je prisutna u nastavnim programima istorije u osnovnom i srednjem obrazovanju u Holandiji. U analiziranim udžbenicima relativno malo pažnje posvećuje se ratovima u bivšoj Jugoslaviji, padu enklave ili genocidu u Srebrenici. Također se jako malo eksplicitne pažnje poklanja uzrocima samog genocida i tome kako se on dogodio; ono što se tačno dogodilo u julu 1995. u Srebrenici ostaje nedovoljno osvijetljeno. Riječ 'genocid' rijetko se koristi u nastavnim materijalima. Nadalje, oni se uglavnom fokusiraju na poziciju holandske vojske i učešće Holandije u (neuspjeljoj) mirovnoj misiji: s kakvim dilemama su bile suočene Ujedinjene Nacije i Holandski bataljon u kontekstu misije u Bosni? Prema nastavnim materijalima postaje jasno da nije zakazao Holandski bataljon, već međunarodna zajednica, a naročito Ujedinjene Nacije.

U nastavnim materijalima pojavljuju se jasno definisane uloge počinioca i žrtve. Bosanski Srbi bili su izvršioc genocida, bosanski muslimani bili su žrtve nasilja i masovnih ubistava. Holandske mirovne snage (Holandski bataljon) mogle su učiniti malo toga da spriječe genocid. Neki udžbenici također prikazuju nasilne zločine koje su počinili Bošnjaci. U nastavnim materijalima nedostaje bošnjačka perspektiva. Holandski vojnici smatraju se žrtvama neuspješne međunarodne zajednice ili nedostatka podrške od strane holandske vlade. Ovo implicitno traži empatiju i uvažavanje mirovne misije Holandskog bataljona. Naravno, ovakvo viđenje ne bi trebalo nedostajati u nastavnim materijalima u holandskom obrazovanju (istorije): holandski vojnici bili su svjedoci i protagonisti ratnih događanja u Bosni. Ipak, multiperspektivnost je vrlo važna u obrazovnom kontekstu: omogućava učenicima da prepoznaju, artikuliraju i kontekstualizuju različita viđenja osoba iz prošlosti i sadašnjosti. U suprotnom postoji opasnost da narativni prikazi kontroverznih historijskih tema budu upotrebljeni za donošenje moralnih sudova, određivanje grupnih granica ili opravdavanje kolektivnih postupaka.

U Holandiji ili međunarodnoj zajednici poklanja se malo pažnje posljedicama 'Srebrenice'. Nisu napravljena ni poređenja sa (neuspjelim ili problematičnim) mirovnim misijama na nekim drugim mjestima. Ne pominju se ni političke posljedice neuspjele mirovne misije niti činjenica da sada u Holandiji postoji velika bosanska zajednica. Pravne posljedice genocida nisu predstavljene u nastavnim materijalima: npr. da je u Hagu osnovan sud za suđenje ratnim zločincima ili presude holandskih sudija u sudskim procesima koje je rodbina žrtava pokrenula, s uspjehom, protiv holandske države. Moralna ili etička pitanja koja se odnose na političku i vojnu odgovornost za događaje koji su prethodili julu 1995. nisu dio zastupljenosti 'Srebrenice' u nastavnim materijalima.

Slika 12: Mezarje u Potočarima za žrtve genocida. Do sada su ukopane 6.652 žrtve. Fotografija PAX

Preporuke

Ovo istraživanje otkriva brojne praznine u tretiranju teme 'Srebrenica' u nastavnom programu i nastavnim metodama za izučavanje istorije u Holandiji. Evo nekoliko ključnih preporuka:

1. Posvetiti veću pažnju genocidu u Srebrenici i njegovom istorijskom kontekstu

'Srebrenica' zaslužuje veću pažnju u izučavanju istorije u Holandiji. Ovoj temi još uvijek nije dato odgovarajuće mjesto, naročito u srednjem, srednjem stručnom i visokom obrazovanju. Pored toga, 'Srebrenicu' treba pravilno kontekstualizovati kako istorijski tako i transnacionalno.

Očekivani ishod:

- ◆ pregled dugoročnih i kratkoročnih uzroka sukoba u bivšoj Jugoslaviji;
- ◆ obrađivanje teme vezane za posljedice sukoba u holandskoj unutrašnjoj politici, u stavu Holandije i međunarodne zajednice po pitanju mirovnih misija, kao i u pravnim konsekvencama ovog pitanja što se tiče Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) i sudskih procesa koje su pokrenuli preživjeli;
- ◆ obrađivanje teme vezane za rasprave i percepcije o 'Srebrenici' u holandskom javnom mnjenju, uključujući debate nakon objavljivanja izvještaja NIOD-a i diskusija o ulozi Holanskog bataljona;
- ◆ obrađivanje teme vezane za političko donošenje odluka u Hagu i u kontekstu UN-a po pitanju razmještanja holandske vojske i položaja Holandskog bataljona u enklavi;
- ◆ investiranje u saradnju sa istraživačima i predstavnicima memorijalnih centara kao i drugim zainteresovanim stranama u pogledu stručnog usavršavanja i profesionalizacije nastavnika, njihovih trenera i autora resursa učenja.

2. Posvetiti veću pažnju perspektivi bošnjačkih žrtava

Važno je da različita gledišta žrtava genocida u Srebrenici budu zastupljena u izučavanju istorije u Holandiji, eksplicitno kontekstualizujući kompleksnost ove istorije, kršenja osnovnih ljudskih prava, položaja preživjelih i migracije kao rezultat rata i nasilja.

Očekivani ishod:

- ◆ pribavljanje izvornih materijala s pojedinačnim svjedočenjima Bošnjaka i drugih zainteresovanih strana u vezi sa istorijom genocida i prethodnim sukobima;
- ◆ posvećivanje pažnje kršenju građanskih prava u ratnim situacijama uopšte, a posebno u Bosni i Srebrenici;
- ◆ obraćanje pažnje analogijama između izbjeglica iz bivše Jugoslavije u *devedesetim* i sadašnjih migracijskih tokova.

3. Priznati genocid i pružiti uvid u genocidno ponašanje

Očekivani ishod:

- ◆ pribavljanje izvornih materijala o pojedinačnim svjedočenjima Bošnjaka i drugih zainteresovanih strana u vezi sa istorijom genocida i prethodnih sukoba;
- ◆ inkorporiranje relevantnih informacija o presudama o genocidu Međunarodnog suda pravde (MSP) i MKSJ, i o negiranju genocida u regionalni, nacionalni i geopolitički kontekst;
- ◆ pružanje istorijske analogije između Srebrenice i drugih genocida kako bi se dobio uvid u genocidno ponašanje;
- ◆ obrađivanje rezultata novog akademskog istraživanja u vezi sa 'Srebrenicom';
- ◆ organizovanje partnerstava, izložbi i/ili edukativnih projekata sa spomen-obilježjima, muzejima i memorijalnim centrima u Holandiji i bivšoj Jugoslaviji.

4. Biti jasan po pitanju uloge holandske vlade i vojske u ratnom nasilju i za vrijeme mirovne misije

Treba posvetiti eksplicitnu pažnju političkim i ličnim odgovornostima i umiješanosti holandske vlade, holandskih političara i službenika kao i holandske vojske po pitanju 'Srebrenice'. U kontekstu obrazovanja građanstva od velike je važnosti da mladi steknu uvid u političke i/ili vojne procese donošenja odluka koji su se odvijali tokom mirovne misije.

Očekivani ishod:

- ◆ obezbjeđivanje boljeg uvida u položaj, odluke i stavove ključnih protagonista u pogledu političkog odlučivanja i mirovne misije;
- ◆ povezivanje ovih procesa donošenja odluka sa sadašnjim političkim događajima u svijetu, uključujući moralne i pravne aspekte mirovnih misija i položaj UN-a, kao i s individualnim sjećanjima vojnika.

PAX

Sint Jacobsstraat 12
3511 BS Utrecht
The Netherlands

www.paxforpeace.nl
info@paxforpeace.nl

+31 (0)30 233 33 46
P.O. Box 19318
3501 DH Utrecht
The Netherlands